

VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ VE VÝUCE **JAK VYTVÁŘET, VYPRÁVĚT A POSLOUCHAT** **PŘÍBĚHY?**

Příručka pro učitele

Od autorů

Magdalena Petryniak
Agnieszka Pichur
Dariusz Pomianowski
Konrad Schroeder
Barbara Sokołowska

AUTOŘI

Magdalena Petryniak
Agnieszka Pichur
Dariusz Pomianowski
Konrad Schroeder
Barbara Sokołowska

HLAVNÍ EDITOR

Magdalena Petryniak

TISKOVÝ EDITOR

Iwona Beres

OBÁLKA KNIHY A DESIGN

Judyta Marczak

VYDAVATEL

OBSAHOVÝ PARTNER

PARTNEŘI PROJEKTU

Copyright © 2023 Stowarzyszenie MANKO

Tato kniha je k dispozici na základě licence Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND 3.0). Její plné znění najdete na <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

Podpora Evropské komise pro vydání této publikace neznamena schválení jejího obsahu, který odráží pouze názory autorů. Komise nenes odpovědnost za jakékoli použití informací v ní obsažených.

PROJEKTOVÝ WEB

www.tellastory4schools.eu

Volná kopie

Obsah

ČÁST I Úvod do vyprávění příběhů ve škole	8
Proč učitelé potřebují vyprávění příběhů?	9
Co může učitel získat zavedením a používáním vyprávění příběhů ve svých hodinách? ..	10
Nezabere zařazení příběhů do výuky příliš mnoho času a neovlivní to tak negativně výuku hlavních učebních osnov?	12
Co je třeba udělat pro to, abyste učitele nadchli pro vyprávění příběhů a přesvědčili je, aby tuto metodu používali ve výuce?	12
Vyprávění příběhů a utváření emoční inteligence	15
ČÁST II Příběhy jsou všude, a to už odjakživa	17
Homo sapiens – homo narratus	18
Podobenství aneb jak se dříve prezentovaly univerzální hodnoty	19
Každá kultura má své vlastní příběhy a své vlastní hrdiny	19
Báje, pohádky, legendy, tisíc a jedna noc – šeherezáda	21
Svět legend a pověstí	23
Vypravěčské struktury při tvorbě a prezentaci příběhů	24
Cesta hrdiny Josepha Campbella	27
Story seekers storyboard	30
ČÁST III Chemie mozku aneb vědecké vysvětlení fungování příběhů	31
Proč jsou emoce důležité?	32
Příběhy dávají smysl	33
Cítění – myšlení – jednání	34
Jaké hormony jsou potřeba v dobrém příběhu?	35
Co jsou to zrcadlové neurony a jaký mají význam pro vyprávění příběhů?	36
ČÁST IV Učitel jako vypravěč	37
Praktický plán pro tvorbu příběhu	38
Několik špatných příkladů aneb jak nevyprávět příběh	49
ČÁST V Vyprávění příběhů	51
Záměr	52
Několik slov o vnímání neboli o různých způsobech, jakými předáváme a přijímáme informace	58
Ďábel je v... individuálních rozdílech	60
Od teorie k praxi – rozpoznání kdo je kdo	63
K čemu to všechno vlastně je?	65
Poznámka	68
ČÁST VI Naslouchání vs. vyprávění příběhu (motivační rozhovor)	70
Zaměříme se na	71
Vyprávění příběhů začíná... nasloucháním	72
Překážky v naslouchání	79
Přístup posluchače	81
Vyprávění příběhu	84
Jak motivovat děti k vyprávění příběhů	88
ČÁST VII Uplatnění v praxi	91
Úvod	92
Plány lekcí	93
Vyzkoušejte: cvičení, úkoly, nástroje, šablony	103
Portfoliobanka příběhů	106
Podpůrná skupina pro milovníky vyprávění příběhů	109

ČÁST I

ÚVOD DO VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ VE ŠKOLE

V této kapitole se dozvíte:

- Proč učitelé potřebují vyprávění příběhů?
- Co je třeba udělat, abyste učitele nadchli pro vyprávění příběhů a přesvědčili je, aby tuto metodu používali ve výuce?
- Jak můžete ovlivnit rozvoj emoční inteligence žáků prostřednictvím vyprávění příběhů?

PROČ UČITELÉ POTŘEBUJÍ VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ?

Kdysi dávno, nebo možná ne tak dávno, v jedné vzdálené zemi učitelé nepoužívali okázalé prezentace v PowerPointu, Prezi ani jiné nástroje, které jsou v současnosti k dispozici pro zajímavý a poutavý výklad školní látky. Neměli k dispozici multimediální projektory, interaktivní tabule, a dokonce ani ty obyčejné, tradiční, na které se dá psát fixem nebo křídou. O své znalosti se s žáky dělili vyprávěním příběhů.

Byl to efektivní způsob výuky? Měla výuka prostřednictvím vyprávění příběhů větší dopad na mladé lidi? Byli tehdejší učitelé inspirativnější a dokázali využít příběhy pro lepší zapamatování si látky? Nejnovější výzkumy způsobů, jakými náš mozek získává a zpracovává informace a vytváří trvalé nervové dráhy, které nám umožňují uchovat si znalosti déle a později je použít, potvrzují, že vyprávění příběhů má v procesu učení zásadní význam.

Ve světě úžasných technologických řešení, umělé inteligence nebo rozšířené reality, nástrojů, které již jsou nebo v blízké budoucnosti budou učitelům k dispozici, chceme upozornit na význam vyprávění příběhů v procesu výuky a učení. Tato poněkud pozapomenutá metoda, která v současné době zažívá renesanci, se ve výuce používala po tisíce let. Může obohatit soubor dovedností učitelů a pomoci jim snáze, efektivněji a inspirativněji předávat znalosti dětem a mladým lidem.

Co můžete získat, když začnete vyprávění příběhů ve svých hodinách využívat? Znamenalo by to, že byste měli na svých bedrech více práce? Stihnete odučit veškeré základní učivo, když do hodin přidáte vyprávění příběhů?

To jsou jedny z prvních otázek, které mohou vyvstat, když někdo navrhne používat příběhy a pohádky nejen při výuce, ale i v širším kontextu života školy – ve spolupráci s kolegy učiteli, např. za účelem vzájemného učení nebo práce s rodiči.

Abychom takové pochybnosti hned zpočátku odstranili, odpovíme na všechny tyto otázky a doufáme, že vás povzbudíme nejen k tomu, abyste si tuto učebnici přečetli, ale především k tomu, abyste tento fantastický „nástroj“, kterým je vyprávění příběhů, využívali ve své každodenní pedagogické praxi.

CO MŮŽE UČITEL ZÍSKAT ZAVEDENÍM A POUŽÍVÁNÍM VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ VE SVÝCH HODINÁCH?

Když učíme, chceme, aby naši studenti:

- **byli během výuky více zapojení a soustředění.** Holá fakta, i když jsou podána srozumitelným způsobem, neupoutají naši pozornost zdaleka tak jako zajímavé příběhy.
- **snadněji udrželi v paměti prezentovaný materiál a zapamatovali si ho ještě dlouho poté (nejlépe natrvalo).** Ukazuje se, že náš mozek mnohem lépe zpracovává a ukládá informace, pokud je kolem nich vystaven nějaký příběh. Bylo prokázáno, že informace zprostředkované prostřednictvím příběhů se zapamatují asi 20krát lépe než tytéž informace prezentované formou holých faktů (podle výzkumu psychologa Jeroma Brunera, Harvard Business Review Blog, prosinec 2017).
- **byli inspirováni a motivováni** nejen k poznávání a studiu/pamatování si určitého obsahu, ale také k samostatnému prohlubování a rozšiřování svých znalostí o daném tématu.

Nebude zavedení vyprávění příběhů do výuky ve třídě znamenat více práce pro učitele?

Uvědomujeme si, že když někoho povzbuzujeme k novému/neortodoxnímu přístupu, bylo by nejlepší, kdyby to vyžadovalo co nejmenší úsilí a zároveň přineslo co nejlepší výsledky. Je pak větší pravděpodobnost, že tyto nové postupy budou zavedeny natrvalo. Zpočátku bude hledání a příprava vhodných příběhů k vyprávění při probírání témat během vyučovací hodiny znamenat pro každého učitele více práce. Ale i postupnými malými krůčky lze dosáhnout úspěchu. Lze začít jedním příběhem, který uvedete během hodiny, a budete pozorovat, jaké účinky to přinese. Tuto práci si lze rozdělit na menší části, takže učitelé téměř nezaznamenají, že je to z jejich strany nějaké zvýšené úsilí. Kromě toho je dobré se na tuto práci navíc dívat jako na investici do obecných dovedností učitelů, protože nástroje obsažené v této technice mají jejich práci zdokonalit a učinit ji příjemnější a prospěšnější. My, autoři této učebnice, se vám pokusíme usnadnit používání storytellingu v každodenní pedagogické praxi. Jako příklad, který dobře ilustruje, jak velkých a ambiciózních cílů lze dosáhnout postupně, si uvedme tento příběh.

„Od roku 1908 získali britští jezdci na olympijských hrách pouze jedinou zlatou medaili a v největším cyklistickém závodě Tour de France se jim dařilo ještě hůře. Za celých 110 let žádný britský cyklista tento závod nevyhrál. Výkony britských jezdců byly tak neuspokojivé, že jeden z předních výrobců kol v Evropě odmítl dodávat britskému týmu kola, protože se obával, že by poškodilo prodej, kdyby ostatní profesionálové viděli, že Britové používají jejich vybavení.“

Osud britské cyklistiky se v roce 2003 změnil. Organizace, která byla řídicím orgánem profesionální cyklistiky ve Velké Británii, najala Davea Brailsforda jako nového ředitele. Od předchozích trenérů se lišil svým neúnavným oddaným přístupem ke strategii, kterou označoval jako „agregace mezních zisků“, což byla filozofie hledání nepatrného zlepšení ve všem, co děláte. Brailsford řekl: „Celý princip vycházel z myšlenky, že když rozeberete všechno, na co si jen vzpomenete, že souvisí s jízdou na kole, a pak to zlepšíte o 1 %, získáte výrazný nárůst, až to všechno dáte znovu dohromady.“

Brailsford a jeho trenéři začali s drobnými úpravami, které byste mohli očekávat od profesionálního cyklistického týmu. Přepočovali sedačky na kolech, aby byly pohodlnější, a potřeli pneumatiky alkoholem pro lepší přilnavost. Tým testoval různé látky v aerodynamickém tunelu a venkovní jezdci začali používat halové závodní kombinézy, které se ukázaly být lehčí a aerodynamičtější. Ovšem nezůstalo jen u toho. Testovali různé typy masážních gelů, aby zjistili, který z nich vede k nejrychlejší regeneraci svalů. Určili typ polštáře a matrace, které vedly k nejlepšímu spánku každého jezdce.

Jak se tato a stovky dalších drobných vylepšení hromadily, výsledky se dostavily rychleji, než si kdokoli dokázal představit.

Pouhých pět let po Brailsfordově nástupu ovládl britský cyklistický tým silniční a dráhovou cyklistiku na Olympijských hrách v Pekingu v roce 2008, kde získal neuvěřitelných 60 procent z celkového počtu zlatých medailí. O čtyři roky později, když se olympijské hry konaly v Londýně, Britové ještě zvýšili nastavenou laťku, když vytvořili devět olympijských a sedm světových rekordů. Během desetiletého období od roku 2007 do roku 2017 získali britští cyklisté 178 mistrovských titulů a šedesát šest zlatých olympijských nebo paralympijských medailí a ukořistili pět vítězství na Tour de France, což je všeobecně považováno za nejúspěšnější období v historii cyklistiky.“

Z knihy Jamese Cleara Atomové návyky. Drobné změny, pozoruhodné výsledky, New York, Lodž 2018.

NEZABERE ZAŘAZENÍ PŘÍBĚHŮ DO VÝUKY PŘÍLIŠ MNOHO ČASU A NEOVLIVNÍ TO TAK NEGATIVNĚ VÝUKU HLAVNÍCH UČEBNÍCH OSNOV?

Podle našeho názoru ne. Proč? Protože vyprávění příběhu, který ilustruje problém, představí nebo shrne téma, nezabere více než 2-3 minuty. Příběhy nemusí být součástí každé hodiny, a dokonce by ani neměly, jinak by se jejich dopad mohl snížit. Jsme přesvědčeni, že vyprávění příběhů by vám mělo usnadnit práci na mnoha úrovních a v mnoha ohledech a umožnit žákům lépe zpracovat, někdy obtížné a komplikované, informace, inspirovat je k prozkoumání tématu, k většímu zamyšlení a usnadnit zapamatování a učení.

Jak Einstein vysvětlil svou teorii relativity ve 30 sekundách?

Během rozhovoru s Einsteinem pronesl novinář poznámku týkající se teorie relativity, kterou německý vědec navrhl: „Vaše teorie je velmi těžko pochopitelná.“ „Vůbec ne,“ odpověděl Einstein a dodal: „Vysvětlím vám ji na jednoduchém příkladu. Když sedíte dvě hodiny s hezkou dívkou, máte pocit, že je to jen minuta. Ale když sedíte minutu na horké plotně, myslíte si, že to byly dvě hodiny. To je relativita.“

CO JE TŘEBA UDĚLAT PRO TO, ABYSTE UČITELE NADCHLI PRO VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ A PŘESVĚDČILI JE, ABY TUTO METODU POUŽÍVALI VE VÝUCE?

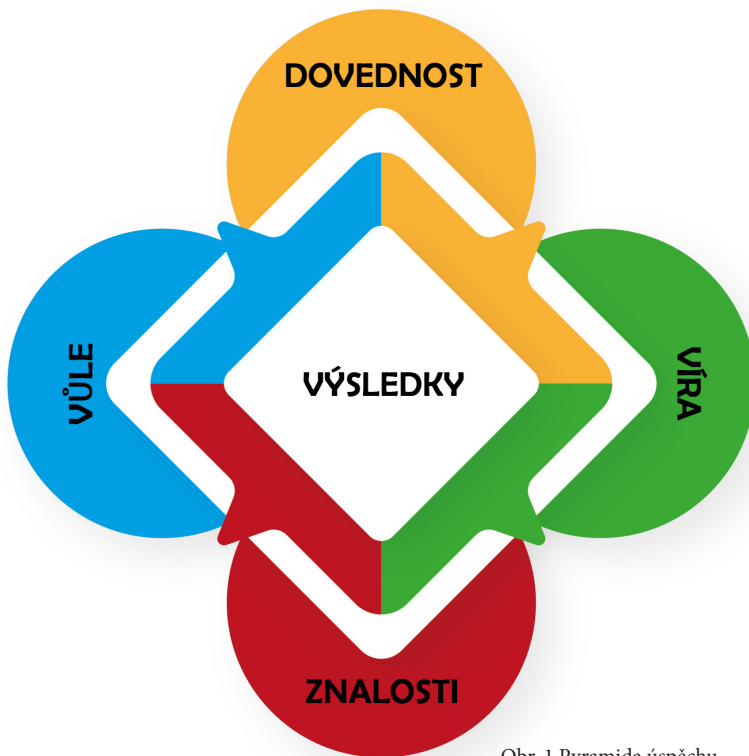
Existuje několik faktorů, které vám podle našeho názoru pomohou začít s vyprávěním příběhů. Budete potřebovat:

- **víru**, že se jedná o „nástroj“, který vám přinese řadu výhod;
- **mít vůli** začlenit vyprávění příběhů do svého předmětu a do výuky;
- **znalost**, jak používat příběhy během výuky, a **umět to**;
- všimnout si rychlých **výsledků**, které přináší výuka pomocí vyprávění příběhů.

Než se pustíme do podrobností projektu, který vám může pomoci osvojit si storytelling, chceme objasnit jednu věc, a to: Proč začínáme naši publikaci přínosem pro učitele a ne pro žáky nebo pro celý vyučovací proces? Protože věříme, že abychom se mohli motivovat k určitým krokům, musíme mít nejprve jasnou představu o tom, jaké výhody nám přinesou. Je to sobecké? Považujeme to spíše za pragmatický přístup podle známého anglického přísloví: „Co z toho budu mít?“ (What's in it for me?)

Víra, vůle, znalosti a dovednosti, výsledky

Obr. 1 Pyramida úspěchu

Věřit podle Merriam-Webstera znamená „přijmout něco jako pravdivé, skutečné nebo reálné“, „přijmout slovo nebo důkaz“. Vědci z University of Bath provedli studii na skupině 2 500 žáků základních škol a zjistili zvýšení efektivity učení díky využití vyprávění příběhů ve vyučovacím procesu (“Science Daily” 2020, č. 7, www.sciencedaily.com/releases/2020/12/201207142306.htm).

Pokud vás výsledky studie nepřesvědčily, možná vás přesvědčí další učitelé. Někteří z nich již začali vyprávění příběhů ve svých hodinách používat a zaznamenali jeho pozitivní účinky. Zveme vás k návštěvě webových stránek projektu <https://tellastory4schools.eu>. Tam si můžete přečíst zkušenosti učitelů, se kterými jsme spolupracovali při realizaci projektu TELLaSTORY ve škole.

Existuje mnoho dalších stránek, kde se učitelé dělí o své zkušenosti spojené s vyprávěním příběhů, např. <https://www.teachhub.com/classroom-activities/2020/01/impactful-storytelling-in-the-classroom>

Cvičení

Můžete si zkusit vzpomenout na své vlastní zkušenosti: Jakou roli ve vašem životě hrály příběhy vyprávěné jinými lidmi (učiteli, rodiči, přáteli)? Uvědomili jste si díky nim něco důležitého, co si dodnes pamatujete? Pomohly vám nějakým způsobem?

Jak říká jedno přísloví: „Kde je vůle, tam je cesta.“ Než se ovšem dostaneme k „cestě“, potřebujeme nejprve „vůli“. Pokud vám stále chybí vůle začít s vyprávěním příběhů ve výuce, pokud se ještě necítíte na to, abyste se stali vypravěčem, nebojte se, jsme teprve na začátku tohoto dobrodružství a budeme vás provázet celou cestou.

Následující kapitoly této učebnice vám umožní získat anebo rozšířit si znalosti o tom, jak vytvářet příběhy, aby vám pomohly lépe předávat znalosti, a zaujmout a motivovat studenty. Představíme vám připravené scénáře vyučovacích hodin, které budou zahrnovat vyprávění příběhů. Můžete je použít v hodinách nebo jako zdroj inspirace pro tvorbu vlastních hodin.

Vaše vypravěčské dovednosti se rozvinou pouze praxí, protože neexistuje jiný způsob, jak přeměnit teoretické znalosti v praktické schopnosti. Můžeme si to ukázat na následujícím příkladu.

Máte teoretické znalosti o tom, jak konstruktivně jednat s rodiči žáků, víte, jaké techniky v jednání použít atd. (Četli jste o tom v článku nebo jste se to naučili na školení.) Ale z určitých důvodů však tyto znalosti neuplatňujete v praxi a stále si neumíte poradit s rodiči v obtížných situacích. To znamená, že nevládnete skutečnou kompetencí.

Uvědomujeme si, že přechod od znalostí k dovednostem může být někdy náročný. Proto vám můžeme doporučit kroky ke zlepšení vašich dovedností v oblasti vyprávění příběhů ve třídě.

Pak už můžete sledovat výsledky, které vyprávění příběhů přinese do vaší výuky a vzdělávací praxe. Víme, že nic nemotivuje lidi k další práci více než to, že jejich činnost přináší rychlé a viditelné výsledky. Věříme, že správně zvolený, dobře připravený a umně vyprávěný příběh přinese ovoce velmi rychle.

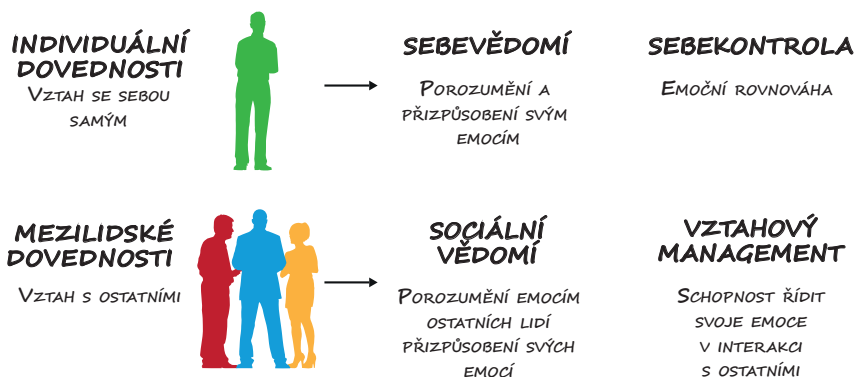

A ještě jedna věc... (jak říkával Steve Jobs)

VYPRÁVĚNÍ PŘÍBĚHŮ A UTVÁŘENÍ EMOČNÍ INTELIGENCE

Proč se zde zmiňujeme o emoční inteligenci a jejím formování? Důvodem je, že schopnost porozumět vlastním emocím i emocím druhých lidí a umění je zvládat prakticky zaručuje úspěšný profesní i soukromý život (viz obr. 2). Čím vyšší je emoční inteligence, tím lépe pro všechny. A co je nejdůležitější? Lze ji rozvíjet vědomě a cíleně.

Složky emoční inteligence

Obr. 2 Složky emoční inteligence

Jak může vyprávění příběhů přispět k rozvoji emoční inteligence u dětí a dospívajících?

Když vyprávíme příběhy, noříme se do světa emocí spojených se zážitky, potížemi a výzvami hlavního hrdiny, do vnitřního boje, kterému musí čelit, do dilemat, která se snaží řešit. To umožňuje posluchačům příběhu se na těchto emocích spolupodílet a díky tomu poznávat pocity hlavního hrdiny a soucítit s ním. Příběhy pomáhají zvyšovat rozhled posluchačů a také jim přinášejí silné emocionální zážitky, které přispívají k formování jedné ze složek emoční inteligence, a to „porozumění emocím druhých“.

Emoční inteligence a její význam v životě může být také tématem různých hodin, např. domácího vyučování. Vhodně zvolený příběh pak pomůže dokonale ilustrovat probíranou problematiku, usnadní její pochopení a podnítl k dalším úvahám. A co víc, příběh může posluchače povzbudit k tomu, aby sami rozvíjeli svou emoční inteligenci.

Uvedeme příběh, který může být užitečný při diskusi na téma emoční inteligence. Stal se jistě anglické dámě před více než sto lety, ve viktoriánské éře, kdy byl předsedou vlády Jehoje Veličenstva královny Viktorie Benjamin Disraeli.

„Vypráví se, že jedna žena večerela dva večery po sobě se dvěma největšími státníky viktoriánské Anglie Williamem Gladstonem a Benjaminem Disraelim. Poté se jí zeptali na její dojmy z těchto dvou mužů a ona řekla: „Když jsem opouštěla jídelnu poté, co jsem seděla vedle pana Gladstona, myslela jsem si, že je to nejchytřejší člověk v Anglii. Poté, co jsem seděla vedle pana Disraeliho, jsem si myslela, že jsem nejchytřejší žena v Anglii.“

Z knihy Směj se a uč se od Doni Tamblyn, Amacom, New York 2002.

K zamyšlení

„Největší dobro, které můžete druhému prokázat, není jen podělit se o své bohatství, ale odhalit mu jeho vlastní.“

Benjamin Disraeli, britský politik, spisovatel a esejista